

Dr. Hetényi István

A munka, a fogyasztás és a tőke adókötelezettsége (EU és Magyarország)

Az Európai Unió Bizottsága nagy figyelmet fordít a tagországok adópolitikájára. Ennek egyik bizonyítéka az a terjedelmes jelentés, amelyet 2004-ben tett közzé az 1995-2002. évekre vonatkozóan az EU tagországok adószervezetéről.* A tanulmány elemzi a tagországok

1. globális adóterhének,
2. adónemek és kormányzati szintek szerinti adószervezetének és
3. a munka, a fogyasztás és a tőke implicit adóterheinek alakulását.

Az első két téma nem szolgál különösebb újdonsággal, a harmadik viszont adatszerűen kevésbé ismert. E feljegyzésben főleg a 3. témával foglalkozom, és beszámolok összevetéséről a házilag barkácsolt magyar adatokkal, mivel erre nézve magyar adatokat a kiadvány nem tartalmaz.

Az ismertetések előtt felhívom a figyelmet arra, hogy minden ilyenfajta adat statikus és képzett, és nem azt állapítja meg, hogy ki viseli a terhet, mert az adóáthárítás nem állapítható meg. A viszonyítási alapok az SNA 95 szerinti adatok, tehát pl. a jövedelmeket SNA szerint és nem az adótörvényekben használt fogalmak szerint mérik.

Az adóterhelés

A 15 „rég” tagállamból 10 országban az adóteher (adó/GDP) 40 % felett van. 30 és 40 % közötti a teher két „angolszász” és három dél-európai országban. 50 %-ot ér el Svédországban.

1995 és 2000 közt az átlagos adóteher (aritmetikai átlaga) 1 %-kal nőtt. 17 országban volt növekedés, 3 országban kisebb csökkenés. 2001-2002-ben a ráta csökkent, de még az 1995. évi szint fölött maradt és kb. 41 %-ot ért el. Az országok közti különbségek 1995 óta inkább nőttek, mint csökkentek. Az öt legerősebben adóztató országból négyben nőtt az adóteher. Érzékelhető csökkenés Írországra és Luxemburgra korlátozódott. A kevésbé adóztató dél-európai országokban az adóteher növekedett.

Nincs egyértelmű magyarázata a tendenciának. Voltak adókulcs-csökkentések, de volt emelés és adóalap-kiterjesztés is. Az adóhányad alakulásában szerepe

* Structures of the taxation systems in the European Union 1995-2002. 2004

van a konjunkturális helyzetnek is. Ez a 90-es évek végén növelte, 2001-ben csökkentette az adó súlyát.

Az újonnan csatlakozó országokban a globális adóteher jóval kisebb (35 %), de ezen belül Szlovákiába, Magyarországon és Lengyelországban közel áll a régebbi tagok átlagához.

Mint ismeretes, Magyarországon az adóteher 1995 óta csökkent és 2001-2002. években kb. 39 % volt.

Adószerkezet (adónevek és kormányzati szintek szerint)

A tanulmány az adókat három kategóriára bontva mutatja be. Ezek: egyenes (direkt) adók, közvetett (indirekt) adók és tb hozzájárulások.

A kép igen tarka. Nincs „generális” szerkezet. Az északi országokban magas az egyenes adók aránya, délen viszont a közvetett adók izmosabbak. A tb járulékok súlya erősen eltérő, nem csak a szociális juttatások eltérő súlya, hanem a finanszírozási konstrukciók eltérése miatt is. (Dániában pl. adóból finanszírozzák társadalmi jövedelmeket.

A magyar szerkezettel való összehasonlítás részletes számításokat igényelne, mert az EU a közvetett adókhoz számít számos olyan adót, amelyet az OECD rendszerű statisztika nem, és ESA rendszerű magyar adóstatisztika nincs. Ezért az adószerkezet összehasonlítására az alábbi kombinált táblát mutatom be:

Adónem	Bevétel %-os megoszlása		
	EU tanulmány szerint (2002)	OECD szerint (2001)	Magyarország (OECD csoportosítás) (2001)
Tb járulékok	32	28 %	33 %*
Közvetett adó	35 %	-	-
Áruk és szolgáltatások adója (35)	-	30 %	39 %**
Egyenes adók, ill. „többi”	33 %	42 %	28 %

* EHO-val

** Iparüzési adó és vám nélkül, de termelési adókkal együtt: 35 %

A tanulmány foglalkozik a különböző államháztartási alrendszerek adóbevételeinek szerkezetével is. A helyi alrendszer adóbevételeit az átengedett adókkal együtt számítja.

A 15 tagu EU egészében az adók (és tb járulékok) 53 %-a jut végül is a központi költségvetéshez, kb. 31 % a tb-hez és 17 % a helyi (10 %) és tartományi (7 %) szektorhoz De országoként nagyok a különbségek, itt sincs „szokásos” struktúra. A helyi önkormányzatok adóbevétele a teljes adóbevétel 1 %-ától 33 %-áig terjedhet, átlagosan kb. 5 %. Csak 3 országban magas a helyi végső adóbevétel szerepe: Dániában, Finnországban és Svédországban. Ezekben az országokban a GDP 10 %-át is felülműlják.

Magyarországon 2002-ben a központi kormányzat adórészesedése 59 %. A helyi és átengedett adók (a tb-től átvett összegeket nem számítva) a bevétel 11 %-át teszik ki. A 25 tagu EU-ban 13 államban ennél alacsonyabb az arány.

A munka, a fogyasztás és a tőke adóterhei

Ezek az adatok bonyolultan képzett adatok. Rendszeres magyar adóstatisztika hiányában magyar összehasonlítás csak bizonytalan barkácsolással produkálható és csak 2001-re vonatkozóan.

1. A „munka” implicit adóterhe

A tanulmány a munkavállalói jövedelemre koncentrál. Így az ún. vegyes jövedelem (szja terminológia szerint önálló jövedelem) ebben nem szerepel, és kiesik a háztartások társadalmi jövedelmének másutt talán jelentősebb, de nálunk elhanyagolható adóterhe. A munkavállalói jövedelem implicit adóterhe* az EU 15-ben:

EU átlag	37 %	
az átlag alatti		6 országban
37-40 % alatti	2	”
41-43 %	4	”
43 % feletti	3	”

A vonatkozó magyar adatok becslése a KSH Nemzetgazdasági Számlák, az APEH évkönyv, az szja bevallások sávós kimutatásai és néhány az APEH-től kapott információ alapján készült. A különböző adókimutatások nyilván korrektek, de rendszerbeli különbözőségek miatt lehetségesek kisebb félreértések és becslések is szükségesek voltak.* A végeredmény az alábbi:

* Munkavállalók adóterhe/munkavállalói jövedelem SNA szerint..

* Az szja teher munkavállalói, illetve vállalkozói és tőkejövedelem közti megosztásakor a lineáris – nem összevont jövedelem után fiztendő adók az utóbbihoz sorolódtak. Az összevont jövedelem “számított adóját” a jövedelem típusok arányában osztottuk meg, a “nem önálló” jövedelmeket munkajövedelemnek tekintve. A kedvezmények egy része (adójóváírás, nyugíjra eső, mezőgazdasági, szellemi jövedelmek stb.) egyértelműen szétosztható volt. A maradék 124 md Ft kedvezmény – amelynek túlnyomó része a családi kedvezmény – a jövedelmek arányában került megosztásra. Az itt jelentkező, akár jelentős elnagyoltság a teljes

A munkavállalói jövedelem SNA szerint (2001 md Ft)		6,809
ennek adóterhe:		
szja	899	
munkaadói tb járulék (SNA)	1629	
munkavállalói tb járulék (KSH)	236	
-----		2764
	azaz	41 %

Azaz: míg a magyar globális adóterhelés az átlag alatti, addig a munkavállalói jövedelmeké az átlag feletti. Az EU tagországokban a két adat kb. azonos. Az eltérésnek sokféle oka pl.:

- a pénzbéli társadalmi jövedelmek jórészt nem terheli adófizetési kötelezettség,
- a vegyes jövedelmek élvező kisvállalkozások adóterhelése csekély; az egyéni vállalkozók szja adóalapja 1 főre számítva az átlagkeresetnek kb. fele,
- nincs kamatadó, biztosítási adó, elenyésző az ingatlanadó.

További különbség van a munkavállalói jövedelem adóterhelésének szerkezetében az EU és Magyarország közt, főleg a munkaadói és munkavállalói terhek arányában.

Összes terhelésből

	Szja	Tb járulék (m.adó)	Tb járulék (m.vállaló)
Magyarország	32 %	58 %	13 %
EU (az aritmetikai átlag)	37 %	41 %	22 %
EU max-min.	(32-74 %)	(5-45%)	(10-50 %)

Mint látható, a szórás az EU országok közt e téren is nagy. Az EU-ban egyébként, becslések szerint az szja 55-75 %-a folyik be a munkavállalóktól (a mérlegeletlen átlag 68 %). Magyarországon kb. 80 %-a.

Ismert, hogy az OECD a bérek adóterhére vonatkozóan az adótáblák alapján mikro jellegű adatokat is számol (Taxing wages). Ezt többféle kereset és családtípus szerint számítják, így abszolút mértéke nem hasonlítható össze az EU makro-számítás adataival. Az egyes országok relatív pozíciója azonban a kétféle számítás szerint gyakorlatilag hasonló. Az átlagbért terhelő közteher

munkajövedelemre vetítve azonban csak +/- 1 % alatti torzulást okozhat.

Magyarországon közismerten magas, csupán többgyermekes kereső esetén mérsékeltebb.

A három adóteher-számítás arányai az alábbiak:

	EU-15	Magyarország
Adóhányad a GDP %-ában (2001)	41	39
Munkavállalói jövedelem adóterhelése % (2001)	37	41
Átlagos bér adóterhelése % (2003) - gyermektelen kereső	41	46
- 2 gyermekes kereső	30	31

Számos országban a három mutató „harmóniában” van, de

- az átlagos bér adóterhelése Magyarországon, Belgiumban és Németországban jóval nagyobb, mint az adóhányad,
- Dániában, Írországon és az Egyesült Királyságban az ellenkező eltérés jelentős,
- az átlagkeresetet terhelő, mikroszintű adatok az országok többségében nagyobbak a munkavállalói, makroszintű terhelésnél. (Sehol sem kisebb.) Az eltérés egyik kézenfekvő oka, hogy a mikro-adat gyermektelenekre van számítva. Gyermekes családok adóterhelése kisebb. Pl. Magyarországon a 2 gyermekes, átlagkeresetű család adóterhelése – a családi juttatások következtében – a fenti 46 %-kal szemben csak 31 %,
- a kétgyermekes családok adóterhelése, átlagos bér esetén Írországon és Luxemburgban 10 % alatti.

A dinamika: míg a munkavállalók globális adóterhelése (tb járulékkal együtt) 1995 és 2001 közt az EU-ban stagnált, addig egy OECD kimutatás szerint 1996 és 2003 közt, az átlagkeresetű, egyedülálló munkavállalók adóterhe (mikro-megközelítés) valamelyest csökkent; a legnagyobb mértékben Írországon, Magyarországon, Olaszországban és az Egyesült Királyságban.

2. A fogyasztás implicit adóterhelése

A háztartások által vásárolt fogyasztás átlagos adóterhelése az EU-ban kb. 23 %, és ez csak kicsit nőtt 1996-2021 közt. A számítás módszere – a tanulmány szerzői szerint – eléggé vitatható. (A háztartások fogyasztására vetítik a teljes áfa és jövedéki adóbevételt. Magyarországon ezeknek kb. 16 %-át nem a háztartások fizetik.)

Az EU-val összehasonlítható magyar adatok számítása nehéz, mert nincs ESA 95 rendszerű adóstatistikánk. A magyar adatok számítása során az áfát, a jövedéki és fogyasztási adót, valamint az importadókat vettük figyelembe. Ezek együtt a háztartások fogyasztására vetítve 2001-ben 26 %-ot tesznek ki.

Levonva a vám és a nem lakossági vásárlás becsült adóterhét, az adóterhelés Magyarországon – az iparüzési adót tőkeadónak tekintve – kb. 22 %, de nincs biztosíték arra, hogy a termelési adók és támogatások bonyolult és sajátos együttesét EU konform módon lehetett számítani.

3. A tőke és vállalkozói („önálló”) jövedelem implicit adóterhelése

Az erre vonatkozó számítások sok fogalmi bizonytalanságot tükröznek és sok becslést igényel az adatok összeállítása. Az első tényezőre jellemző, hogy a tanulmány készítői 2001-re a korábbi jelentésekhez képest olyan metodikai változásokat eszközöltek, amelyek az országok adatait esetenként 10-20 %-kal módosították, de kivételesen +/- 40 %-os változás is előfordult. Így is számos olyan elhanyagolásra hívják fel a figyelmet, amelyek az adatokat torzítják. A számítás bonyolultságára utal, hogy az implicit adóteher törtjének számlálóját és nevezőjét egyaránt 16 db, részben becsült elemből kell összeállítani.

Az EU-15 számítások értékeléséhez tudni kell, hogy a tőkére, illetve a tőkejövedelemre eső adókat kétféleképpen mérik. Egyfelől a tőkejövedelmeket és vállalkozói jövedelmet terhelő adókat számítják, más mutatóban viszont az adókhöz hozzászámítják a tőke (vagyon) állományát terhelő adókat is (házadó, tőkeforgalom adói stb.). Az utóbbiaknak az SNA szerinti jövedelmekre vetítése persze torzító, mivel az adóalapok nem részei a GDP-nek.

Összefoglaló megállapítások:

1. A tőkét terhelő (flow és stock) adók együtt a tőkejövedelmeknek átlagosan 29 %-át teszik ki Ez a hányad 1995-ben csak 23 % volt.
2. Az emelkedés Portugáliában, Svédországban és Írországban 10 %-pontos volt! Csökkenés 1995-höz viszonyítva sehol nincs. Az emelkedés 2000-ig ment végbe (31 %-ig), azóta csökkent. Valószínű, hogy a tendenciát a konjunktúra alakulása erősebben befolyásolta, mint az adóintézkedések.
3. A folyó tőkét és vállalkozói folyó jövedelmet terhelő implicit adóteher – azaz a tőkeállományt és forgalmat terhelő adókat nem tekintve 20-21 %, tehát az előző értéknél jóval alacsonyabb. A növekedés azonban itt is jellemző (1995-ben 16 % volt). A 20 % átlagos teher mellett

3 országban 18 % alatti (Dánia, Németország, Görögország), viszont	
4 országban 24 % feletti (Írország (!), Luxemburg, Ausztria, Finnország)	
4. A GDP %-ában:

a teljes adóteher	9 %
ezen belül:	
a tőke- és vállalkozói jövedelem adói	6 %
ebből: társaságok	3,5 %

háztartások és önfoglalkoztatók	2,5 %
a vagyont terhelő adók	2,6 %

Tekintettel arra, hogy az EU számításainak magyar adat-hátterét nem igen lehet a magyar adatbázisokból kimunkálni, ezért egy, az OECD adóstatistikára alapozott, egyszerűsített metodikával végeztünk összehasonlítást. Ennek lényege:

- a tőke- és üzleti jövedelem adóterhe a társasági adó és az szja + tb járulék munkavállalóknál figyelmen kívül hagyott része,
- a tőkejövedelem az SNA-ban közölt vegyes és tőkejövedelem,
- a tőke (vagyon) adóteher része az OECD rendszerű „tárgyi és vagyoadó” is,
- a magyar adat az iparűzési adóval is itt számol.

Az összehasonlítást csak 3 országgal végeztük el, amelyek Európa 3 jellegzetes csoportját képviselik.

Az eredmények a következők (adatok a GDP %-ában):

	Magyar- ország	Spanyol- ország	Svéd- ország	Német- ország*
Az EU funkcionális kimutatása:				
A tőkejövedelem adóterhe	.	6,2	6,3	4,9
A tőke teljes adóterhe	.	9,1	8.2	6,0
Az „egyszerűsített” számítás:				
A tőkejövedelem adóterhe	5,6	6,3	5,4	4,6
A tőke teljes adóterhe	6,3	8,6	7,1	5,4

* Az NSZK-ban 2001 a vállalatok számára különlegesen kedvező volt, minden korábbi évre a GDP 1 %-ával magasabb teher jellemző.

Az üzleti és tőkejövedelem adóját az SNA kifejezés szerinti vegyes és tőkejövedelemre vetítve az ún. implicit teher (%-ban):

	Magyar-	Spanyol-	Svéd-	Német-
		o r s z á g		
EU elemzés	.	19	23	18
„Egyszerűsített” módszerrel	13,4	15,8	23,6	14,3

A számításokból látható, hogy Magyarországon

- a tőke és vállalkozás jövedelmét terhelő adószint egyszerűsített becslések szerint „európai” mértékű,
- a tőke (vagyon) teljes adóterhe a tárgyi adózás fejletlensége miatt alacsony,
- a tőke, illetőleg vállalkozás jövedelmének viszonylag alacsony adóterhe mellett a vegyes jövedelem adóterhelése látszik elsősorban alacsonynak, de a társasági adó is mérsékelt (Magyarországon 2001-ben a GDP 2,4 %-a volt, szemben pl. az EU-ban átlagos 3 %-kal, illetőleg az ír 3,6 %-kal).

Említést érdemel, hogy újabban külön elemzési szempont az ökoadó vizsgálata, amelyek már a GDP 2,7 %-át érik el az EU-15-ben. A legmagasabb arányú Dániában: 4,8 %, de az alacsony mértékű országokban is 2 % felett van. Ezek az adók főleg 1990-94 közt nőttek, azóta a GDP-hez viszonyított arányuk alig változott. Az ökoadó több mint fele az energiaszektorra terheli, és az energiafelhasználásra vetítve 1995 után is növekvő.

Mindent egybevetve megállapítható:

- az EU-ban a globális adóterhek 1995 és 2001 közt inkább nőttek, mint csökkentek,
- 2002-ben van némi csökkenés, de még az 1995. évi szint felett van,
- van némi eltolódás a bérek adóterhe felől a vállalkozások, a tőke adóterhelése felé,
- a magyar szja teher az EU-hoz viszonyítva mérsékelt, a tb járulék elég magas, és a munkaadói – munkavállalói befizetés aránya eltér a „szokásostól”,
- a fogyasztás adóterhe magasabb az átlagosnál,
- a vállalkozások adóterhelése „szokásos” mértékű, a vagyon adóztatása „mérsékelt” szintű.

A munkavállalói jövedelem szja terhe, 2001
(EU metodika „alapulvételével”, md Ft)

1. Munkavállalói jövedelem (md Ft)

Nemzetgazdasági számlák szerint (D.1.)	6791
Béradók (D.29 C, ill. D.291.)	<u>18</u>
Összesen	6809

2. Szja bevallások jövedelemadatai

Összes szja bevétel	1116
ebből: bevallásokban	1045
munkaadói és egyéb	49
Szja bevallások szerinti <i>munkavállalói</i> jövedelem:	
- bérjellegű (munkaviszonyból)	3706
- más (bevallás 3-8. sorok)	<u>220</u>
Együtt:	3926
Egyéb (nyugdíjjellegű nélkül) számított jövedelem	<u>439</u>
Összesen	<u>4365</u>

3. Adóterhelések

Összevont jövedelem számított adója	1284
Levonás: nyugdíj-jövedelemre eső	<u>-59</u>
Egyenleg	1225

Levonások (kedvezmények):	Összesen	ebből munkavállalói jövedelmet érint
Termőföld, mezőgazdaság	4	-
Külföldön fizetett adó	11	6
Adójóváírás	76	76
Nyugdíjjárulék kedvezmény	64	59
Szellemi	<u>2</u>	-
Együtt	157	141
Egyéb kedvezmény*	<u>124</u>	<u>110</u> (89 %)
Összesen	271	251
Munkaadó által fizetett szja	38	38

* Ebből: családi 92

4. Adóteher

Összevont jövedelem korrigált adója	1225
ennek 89 %-a a munkavállalói jövedelem számított adója	1094
Munkavállaló kedvezmények	-251
Munkaadói szja és béradók (38+18)	<u>+56</u>
	<u>899</u>

A számított jövedelem adóját és egyes szét nem bontható kedvezményeket a munkavállalói és egyéb jövedelem arányában osztottam meg (89:11 %). (Az adat pontosítható lenne sávós arányszámítással, de ez nem eredményezne nagy változást, mert pl. az 1 md Ft alatti jövedelmek 87 %-a bérjellegű, az e felettiéknél az arány 91 %, azaz nem tér el markánsan. A kedvezmények kb. fele (nyugdíjjárulék, adójóváírás) egyértelműen telepíthetők a munkavállalókhoz. Egészében a becsült megoszlás hibája alig módosítaná az adóterhelés adatát több mint 1-2 %-ponttal.

**A fogyasztás adóterhelése Magyarországon
(md Ft, 2001)**

Háztartások fogyasztása (SNA P3.) 7,680

Adók:

	KSH-SNA	PM	OECD
Áfa	1230	1244	1244
Fogyasztási adók	541	541	570
Importadó és illeték	<u>123</u>	<u>125</u>	<u>125</u>
Összesen	1894	1910	1939
Termelési adókból háztartást terhel	130	?	102
Egyéb termékadók (iparüzési nélkül)	130		

Megközelítő becslés: $1910 + 100 = 2010$

Háztartási fogyasztás %-ában 26 %

Nem lakossági áfa, jövedéki adó
nélkül 22 %

A tőke adóterhei (2001)

I. Az EU funkcionális elemzése szerint

	Az üzleti vegyes és tőkejövedelem adóterhe (EU)	A tőke teljes adóterhe EU szerint „egyszerűsített” számítás	a GDP százalékában
Németország	4,9	6,0	5,4
Írország	5,9	7,9	7,6
Spanyolország	6,2	9,1	8,6
Svédország	<u>6,3</u>	<u>8,2</u>	7,1
EU átlag	6,4	9,0	
Magyarország (iparüzési adó beszámításától függően)	.	.	4,8-6,3

II. A tőke teljes adóterhe „egyszerűsített” számítás szerint (2001) (Mo.: md Ft, Svédország: md K, többi: md euro)

Magyar-	Svéd-	Német-	Ír-	Spanyol-	
	o r s z á g				
1. GDP	2071	2267	114	652	14.850
2. A tőke adóterhe:					
a) Szja, esetleg kőnálókra eső része:					
a GDP %-ában	2,6	3,0	2,3	3,2	.
összeg	59	68	2,6	21	252
b) Társasági adó	66	37	4,1	20	352
c) Tulajdoni adók	36	17	2,0	15	106
Együtt	<u>161</u>	<u>122</u>	<u>8,7</u>	<u>56</u>	<u>710</u>
A GDP %-ában	<u>7,1</u>	<u>5,4</u>	<u>7,6</u>	<u>8,6</u>	<u>4,8</u>
Iparüzési adóval (226 md Ft)	<u>6,3</u>
3. Tulajdoni adók (2.c)					
a GDP %-ában	1,7	0,7	1,8	2,3	0,7

Az üzleti és tőkejövedelmek implicit adóterhe (egyszerűsített számítás)
 (II 2.a,b,c az SNA szerinti vegyes és tőkejövedelem alapján)

	Egység	Adó	Jövedelem (vegyes+tőke)	Implicit adóteher %
Magyarország	md Ft	830*	6007	13,4
Svédország	md K	125	624	20,0
Németország	md euro	105	732	14,3
Írország	md euro	6,7	55	12,2
Spanyolország	md euro	41	260	15,8

*iparűzési adóval